

судової влади за дореформених часів, після реформи 1864 року та зміни, що відбулися в результаті судової контрреформи та на початку XIX ст.

Монографічне дослідження містить цікавий виклад дослідження щодо судової влади на українських землях Австрії та Австро-Угорщини, зокрема охарактеризовано організацію судової системи в Галичині та Буковині у складі Австрійської імперії (1772–1867 рр.) та Австро-Угорщини (1867–1918 рр.), проаналізовано судову владу в угорському Закарпатті у феодальні часи та після «весни народів» і австрійсько-угорського компромісу. Ґрунтовно висвітлено судову владу в добу української революції 1917–1921 рр., зокрема окремо досліджено судові реформи в 1917 – на початку 1918 р., у 1918 р., та у 1919–1920 рр., охарактеризовано судівництво в Західноукраїнській Народній Республіці, висвітлено судові реформи на Кримському півострові, проаналізовано діяльність недержавних та іноземних органів судової влади. Вдало подано зміст судової влади в радянську добу, досліджено процес становлення українського радянського судівництва (1917–1921 рр.), судові органи Радянської України у міжвоєнний період (1922–1941 рр.), судоустрій і судочинство в умовах воєнного стану (1941–1946 рр.), визначено причини і перебіг кризи тоталітарного судівництва і спробу її подолання (1946–1964 рр.), а також проаналізовано судівництво СРСР і УРСР в 1964–1991 рр. Ґрунтовно висвітлено процес становлення судової влади в незалежній Україні, зокрема проаналізовано зміни судоустрою і судочинства України із набуттям незалежності, досліджено процес закріплення основ судівництва України в Конституційному Договорі 1995 р. і Конституції України 1996 р. Рецензовану монографію завершують висновки, які підкреслюють її високий науковий рівень.

Позитивною рисою монографії є використання значної кількості історико-правової літератури.

Отже, рецензована монографія на тему «Судова влада в Україні: історичні витoki, закономірності, особливості розвитку» за загальною редакцією І. Б. Усенка написана на високому науковому й методологічному рівні, відповідає встановленим вимогам, є значним внеском у розвиток історико-правової науки, стане корисною для студентів, аспірантів, юристів-практиків, а також для законодавців. Тому монографія заслуговує на визнання наукової громадськості й надання високої нагороди і відзначення на державному рівні.

О. В. БАТАНОВ

Олександр Васильович Батанов, доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу конституційного права та місцевого самоврядування Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України

АКТУАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ФІЛОСОФІЇ ГІДНОСТІ, СВОБОДИ ТА ПРАВ ЛЮДИНИ*

Ставши на шлях формування правової держави, для якої людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека є головною соціальною цінністю, Україна радикально активізувала процес реалізації, охорони та захисту прав людини. Права людини сьогодні стали однією з ключових наукових проблем, які вивчаються із самих широких та різноманітних позицій – з філософсько-гуманістичної точки зору, в аспекті сутності та явища публічної влади, принципів перебудови політичної та правової системи, проведення господарсько-економічної та соціально-культурної політики, боротьби з екологічними загрозами, злочинністю тощо.

Важливість та актуальність даної теми не треба особливо доводити, оскільки права людини є органічним компонентом демократичного політичного простору, інструментом гуманізації суспільних відносин, формування творчої особистості та становлення постіндустріального людства, формування та функціонування соціально-правової державності та громадянського суспільства. На права людини покладають вирішення ряду внутрішніх, міжнародних та глобальних завдань. Права знаходять свою присутність практично в кожній сфері життєдіяльності людини, відображаючи її життя в особливому якісному стані, пов'язаному із затвердженням у громадській свідомості та практиці ідеї свободи особистості.

Вузловим пунктом теорії та практики прав людини, до якого мають стягуватися всі елементи наукового дослідження, поступово стає філософія людської гідності. Адже гідність людини є невід'ємною властивістю кожного, а право людини на повагу до її гідності є непорушним і невідчужуваним. Гідність людини – це основоположне джерело розуміння, реалізації та захисту прав людини, закріплених у Конституції і законах України, а також більшості міжнародно-правових документів у сфері прав людини.

Проголошений Конституцією України вектор на формування правової, соціальної та демократичної держави іманентно передбачає її функціонування на принципах верховенства ідеї людської гідності, бо така

© О. В. Батанов, 2016

* Рецензія на кн.: Мучник А. Г. Философия достоинства, свободы и прав человека / А. Г. Мучник ; Институт демократии и прав человека. – К. : Парламентское изд-во, 2009. – 672 с.

держава встановлюється та існує для людини, а не навпаки. Необхідно усвідомлювати просту істину, що влада, у кінцевому підсумку, – це не панування осіб, наділених публічно-владними повноваженнями, а служіння цих осіб на користь загального блага. Саме у цьому полягає, з одного боку, демократичний вимір влади, а з іншого – її моральний імператив.

Постановка питання щодо такого формату співвідношення та взаємодії людини, її прав і свобод та сучасної держави є глибоко закономірною. Справа в тому, що мовою суб'єктивних юридичних прав і обов'язків у праві викладається насамперед сформульована суспільствознавством ідея людської гідності, яка відповідає закономірностям організації та функціонування держави, в якій діє право та забезпечено принцип його верховенства. Утім зміст ідеї людської гідності і в умовах державноорганізованого суспільства взагалі та, особливо, в умовах функціонування соціально-правової держави, досі ще залишається у сучасній доктрині прав людини мало зрозумілим та майже не дослідженим.

Як результат, вітчизняний законодавець часом не в змозі сформулювати в праві юридичні норми та конструкції, які дозволяють забезпечити належним чином гідність, так як не має достатньо конкретизованого уявлення про сам феномен людської гідності.

Зазначена ситуація аж ніяк не сприяє успішній практичній правозахисній та правоохоронній діяльності в умовах формування соціально-правової держави. Так само недостатня доктринальна визначеність змісту ідеї людської гідності ускладнює законотворчу та законодавчу діяльність, що особливо рельєфно проявилось під час сучасних конституційно-проектних робіт. Ось чому вкрай необхідно активізувати зусилля для такої конкретизації існуючих теоретичних уявлень про людську гідність у правовій науці з метою подолання зазначених негативних моментів. Однак, зрозуміло, це можна зробити лише на основі знань про людську гідність, досягнутих світовим суспільствознавством до теперішнього часу, що зокрема і визначає підвищену актуальність та значення у сучасних умовах дослідження, проведеного О. Г. Мучником.

Книга О. Г. Мучника «Філософія достоїнства, свободи і прав человека», яка є результатом багаторічних роздумів автора, побачила світ ще 2009 року. Тому доволі парадоксально, що вона й досі не стала предметом широкого обговорення в теорії прав людини, середовищі вчених-правознавців, філософів, політологів, соціологів. Причини такої незатребуваності мабуть багато в чому криються в характерних особливостях авторського стилю та манері викладення матеріалу, специфіці композиції структури книги, що кардинально відрізняє її від класичних наукових монографій. Власне кажучи, сам автор, попри відсутність гучних звань та наукових ступенів, мабуть і не планував це робити. З одного боку, це звільнило його від необхідності дотримуватися стереотипів та шаблонів у викладенні складних питань теорії прав людини, характерних для наукових видань, а, з іншого – дало можливість зосередити увагу на колосальному спектрі філософських та правових, доктринальних та прикладних, національних та зарубіжних проблемних питань щодо розуміння, реалізації та захисту прав людини та їх основоположного джерела, яким є гідність людини. Особливої актуальності та гостроти ці питання отримали в сучасних умовах, як в аспекті осмислення причин та наслідків Революції Гідності 2013–2014 років, військової агресії з боку Російської Федерації та переосмислення через призму філософії гідності та прав людини усієї історії російсько-українських відносин, так і в контексті сучасних конституційно-проектних робіт, які здійснюються у рамках Конституційної Комісії, утвореної Президентом України у березні 2015 року.

У книзі О. Г. Мучника поставлено за мету комплексно, на основі глибокого аналізу історичного досвіду, доктринальних положень, вітчизняного та зарубіжного законодавства та практики його реалізації визначити сутність та розкрити особливості конституційно-правової регламентації права на людську гідність. Насамперед видання присвячене дослідженню аксіологічних, онтологічних та гносеологічних аспектів у розумінні феномену гідності, свободи і прав людини як надбання всієї людської цивілізації.

Звертає на себе увагу авторське розуміння феномену людської гідності як філософської за своєю сутністю проблеми, яка в цивілізованій державі має бути зведена в ранг національної ідеї. У цьому контексті важливе теоретичне та прикладне значення мають роздуми дослідника щодо співвідношення та взаємодії філософії гідності та Права, насамперед в аспекті здійснення національної ідеї та подолання проявів ксенофобії (Розділ 1).

У роботі звертається увага на тісний синергетичний зв'язок між процесами визнання, конституційного проголошення і закріплення, а також утвердженням цих фундаментальних конституційних цінностей та долею окремої людини, етносу, нації. У цьому контексті автор глибоко та системно аналізує причини та наслідки розпаду царської Росії, СРСР, а також труднощі становлення та розвитку демократичних інститутів на пострадянському просторі (Розділ 2).

Автор, аргументуючи свою позицію багатьма прикладами із вітчизняної та зарубіжної конституційної історії, переконливо доводить неможливість будівництва громадянського суспільства та соціально-правової державності без поваги до гідності людини незалежно від її етнічного походження, релігійного віросповідання та мови спілкування.

У книзі пропонується набір правових засобів для подолання складної спадщини минулого, що отримало узагальнене найменування «традиція невігластва». У цьому плані оригінальними, хоча й далеко не безспірними, є авторські роздуми про роль невігластва у руйнації Російської імперії та формуванні сучасної України. Здійснюється аналіз уроків минулого та окреслюються можливі перспективи конституційного розвитку в аспекті реалізації та захисту прав людини, зокрема, формулюються так звані «алгоритми розвитку Права».

Серед інших позитивних аспектів книги О. Г. Мучника слід відзначити й авторські роздуми щодо перспектив розвитку Права в контексті реалізації природних прав людини, установчого права народу, взаємодії прав людини та правосуддя, місцевого самоврядування. Заслужують на увагу й порушені у книзі питання щодо конституційних обов'язків громадян та можливих обмежень свобод і прав людини (Розділ 5).

Слід зазначити, що автор не обходить гострі або дискусійні проблеми теорії та конституційно-правового регулювання відносин у сфері реалізації права на людську гідність в Україні, а навпаки, висловлює власні міркування відносно цього, прагнучи ґрунтовно їх аргументувати. Водночас, роблячи висновки та вносячи пропозиції, він усвідомлює, що наука не є статичною, а динамічною системою, та не претендує на істину в останній інстанції.

Не можна не відзначити й доступний для сприйняття стиль викладення матеріалу: автор демонструє своє вміння легко переходити від аналізу питань, які стосуються історії, до сучасності, доступно викладати складні наукові концепції та проблеми, давати визначення базовим категоріям та поняттям, здійснювати класифікацію важливих процесів і явищ тощо. У силу цього, рецензоване дослідження О. Г. Мучника має не лише наукове значення, а є виданням, яке можна використати як у навчальному процесі, так і в практичній діяльності фахівців у галузі конституційного права та процесу. Вона стане у пригоді для системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації юристів та буде доречною для тих, хто цікавиться проблемами прав людини. У силу цього, можна зробити висновок, що перед читачем – актуальне, високопрофесійне дослідження, яке є важливим внеском у вітчизняну політико-правову науку.

Н. О. АРМАШ

Надія Олексіївна Армаш, доктор юридичних наук, завідувач кафедри конституційного, адміністративного, господарського права та процесу Київського університету права НАН України

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ Е. Б. ХАЧАТУРОВА «МИТНЕ ОФОРМЛЕННЯ У СУДНОБУДІВНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ СУПРОВОДЖЕННЯ»

Нині в нашій державі суднобудування являє собою наочний приклад однієї з найбільш глобально орієнтованих галузей промисловості. З одного боку, попит на окремі типи суден, з іншого – виробнича потужність підприємств суднобудування. Однак, у будь-якому випадку існує потреба в постачанні великої кількості комплектуючих виробів і запчастин для суднобудування та судноремонту через митний кордон України. Тому проведене автором і викладене в монографії наукове дослідження є дуже актуальним для сьогодення.

Осмыслити й узагальнити коло не досліджених питань щодо переміщення запчастин та комплектуючих виробів через кордон, які фактично випали з поля зору фахівців адміністративного права, а також змоделювати основні організаційно-правові засади діяльності органів митної справи з удосконаленням механізмів митного оформлення, супроводження, регулювання забезпечення суднобудівної галузі матеріальними ресурсами в умовах глобальної конкуренції, є в край необхідним для суднобудування. Комплексне дослідження цієї проблеми, її значення та необхідність виходять з можливості відтворити цілісну картину становлення сучасних напрямів розвитку суднобудівної галузі з застосуванням спрощених митних процедур при постачанні товарів із-за кордону для діяльності суднобудування.

Особливої актуальності за нинішніх умов набуває вивчення митної справи, оскільки її зростаюча роль у внутрішньо економічних відносинах та розширення діапазону її впливу на зовнішньоекономічну діяльність зумовили необхідність підходу до регулювання всього складного комплексу відносин, пов'язаних безпосередньо з реалізацією митної справи. За сучасних умов вона виступає не лише як інструмент та провідник зовнішньоекономічної діяльності й має важливе значення, будучи регулятором та засобом формування нових економічних відносин і зв'язків.

Автор провів ґрунтовний аналіз численних законодавчих актів із цієї проблеми, при цьому особливу увагу приділив не лише законам та міжнародним договорам, а й віднайшов та опрацював десятки підзаконних нормативно-правових актів, які в роботі представлені інструкціями, правилами, повідомленнями, наказами різних відомств та організацій, котрі певним чином впливають на регулювання митної справи у суднобудуванні.

Предметом наукової праці є сформульовані автором етапи дослідження, які відображено в чотирьох розділах.

© Н. О. Армаш, 2016

* Рецензія на кн.: *Хачатуров Е. Б.* Митне оформлення у суднобудівній галузі України: теоретико-методологічні засади та адміністративно-правове супроводження : монографія / Е. Б.Хачатуров. – Херсон : ФОП Гринь Д.Ф., 2015. – 467 с.